

ДМИТРИЕНКО Ю.Н. ТЕНДЕНЦИИ СТАНОВЛЕНИЯ ПРАВОСОЗНАНИЯ КНЯЖЕСКОЙ ЭПОХИ КАК РЕСПУБЛИКАНСКОГО

Предлагаются основные тенденции становления правосознания княжеской эпохи как республиканского, очерчены ориентиры комплексного обобщения разных правовых идей в отношении этого известными учеными и исследователями.

DMITRIENKO JU.N. TRENDS OF THE SHAPING THE LEGAL CONSCIOUSNESS OF PRINCELY TIME AS REPUBLICAN

The basic tendencies of becoming sense in justice of princely epoch as republican are offered, reference points of complex generalization of different legal ideas are outlined concerning it by known scientists and researchers.

Т.Г. КАТКОВА

Харківський національний університет внутрішніх справ

УДК (477)351.74:061.1(100)+341.232.7

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІНТЕРПОЛУ В УКРАЇНИ ЩОДО РОЗШУКУ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ¹

Розглянуто організацію діяльності Інтерполу в Україні по розшуку культурних цінностей, проблеми оголошення культурних цінностей у міжнародний розшук і шляхи їхнього вирішення.

Масштаби нелегального ринку культурних цінностей, збільшення злочинів з предметами культурного надбання, які пов'язані із переміщенням їх через державний кордон, існування розгалуженої мережі транснаціональної злочинності у сфері обігу культурних цінностей обумовлюють необхідність удосконалення міжнародного співробітництва правоохоронних органів, які ведуть боротьбу із нелегальним обігом культурних цінностей.

Тільки за умов продуктивної співпраці правоохоронних органів України з правоохоронними органами інших держав та міжнародними поліцейськими структурами можливе зменшення транснаціонального незаконного обігу предметів, які становлять історико-культурну цінність. Тому, з метою міжнародного розшуку та повернення предметів національного надбання країнам їх походження, актуальним є створення ефективного механізму взаємообміну інформацією щодо викрадених культурних цінностей, а також вдосконалення роботи підрозділів Інтерполу в Україні, діяльність яких пов'язана із розшуком культурних цінностей. Звідси статті є розгляд організаційних аспектів діяльності Інтерполу в Україні щодо розшуку предметів культурного надбання. Новизна роботи міститься в удосконаленні обліку предметів національного культурного надбання.

Міжнародна організація кримінальної поліції була предметом наукового інтересу О.М. Бандурки, А.С. Мацько, В.С. Овчинського, В.П. Панова, І.В. Лешуковой. Проблеми розшуку культурних цінностей Інтерполом розгля-

дали М.М. Богуславський, О.С. Мільчуцька, С.А. Приданов, С.П. Щерба [1-8].

Інтерпол очолює співробітництво поліцейських органів 179 держав у боротьбі із крадіжками та нелегальним вивезенням культурних цінностей. До головних напрямків діяльності Інтерполу належить реєстрація, у тому числі ведення реєстру викрадених культурних цінностей та їх міжнародний розшук.

У кожній країні-учасниці є Національне центральне бюро (НЦБ). Генеральний секретаріат організації знаходиться у м. Ліоні (Франція). Починаючи з 1947 р. Інтерпол розповсюджує серед країн, які знаходяться в його членстві, інформацію про викрадені культурні цінності, а з 1999 р. така інформація, що містить опис та фотографії більш ніж 16 000 викрадених предметів, записується на компакт-диски (The Stolen Works of Art CD Rom). Інформацію також можна отримати в Інтернеті на сайті Інтерполу: www.interpol.int. У разі виявлення крадіжки бюро Інтерполу визначеної країни доповідає відомості про дату та місце крадіжки, подає опис викраденого предмету та його фотографію до штаб-квартири організації разом із запитом про розповсюдження повідомлення. Інформація, розроблена Інтерполом спеціально для цих цілей, надається у стандартній формі у письмовому чи друкованому вигляді на англійській та французькій мовах (CRIGEN ART Forms). Вона заноситься до бази даних Інтерполу, після чого з'являється повідомлення, які доводяться усім державам-членам Інтерполу для подальшого їх розповсюдження в поліції, на митниці, в музеях, аукціонних домах, серед антикварів та працівників ломбардів. Чим більше масштаб розповсюдження, тим ефективніше є пошук. Як

¹ Первинна рекомендація з напрямку досліджень: докт. юрид. наук Бандурка О.М. (ХНУВС).

ззначає М.М. Богуславський, перебування культурної цінності у базі даних Інтерполу унеможливує виставлення її на продаж [6, с.148-149].

Резолюція AGN/64/P. RES/9, прийнята на 64 сесії Генеральної Асамблеї Інтерполу 4-10.10.1995 р., щодо передачі інформації про викрадені культурні цінності рекомендує усім його членам наступне:

- усі повідомлення, включаючи детальний опис об'єктів, що представляють визначену культурну чи якунебудь іншу цінність, які були викрадені чи знайдені циркулярним засобом, як можна швидше передавати каналами Інтерполу, особливо національним митним службам, а також закладам культури, які здатні надати допомогу в ідентифікації об'єктів;

- усі НЦБ повинні заносити у свої бази даних детальні повідомлення та створювати індексовані файли про осіб, відносно яких є підозра щодо причетності до контрабанди культурних цінностей.

В свою чергу Генеральний секретаріат повинен:

- періодично публікувати спеціальні видання про викрадені культурні цінності, у тому числі про найбільш унікальні, та розсилати їх по всім НЦБ для проведення розслідування та інформування громадськості;

- використовувати НЦБ для розповсюдження вищезгаданих публікацій через засоби масової інформації.

Щодо викрадення культурних цінностей Резолюція AGN/64/P. RES/16 рекомендує державам-членам Інтерполу:

- прикласти усі зусилля для прийняття найбільш необхідних законодавчих актів, із врахуванням законів інших держав, що торкаються переховування викраденої власності, переміщення та реєстрації культурних цінностей, викрадених за межами держави;

- підтримувати зусилля інших міжнародних організацій по вдосконаленню міжнародних правил, що торкаються реституції викрадених культурних цінностей та вдосконаленню концепції про "чесне придбання";

- сприяти поверненню законним власникам будь-яких культурних цінностей, знайдених у якій-небудь країні та придбаних злочинним шляхом;

- надавати будь-яку необхідну інформацію у розпорядження судових органів держави, яка має запит, для сприяння в ідентифікації розглядуваних цінностей та судовому переслідуванні злочинців;

- посилити співробітництво між правоохоронними органами, митними службами та зацікавленими організаціями – як на національному, так і на міжнародному рівнях з метою полегшення розшуку викрадених цінностей та встановлення походження вже знайдених цінностей;

- підтримувати музеї, відповідні організації приватних колекціонерів у справі підготовки описів, які містять детальний опис цінних робіт, їх фотографування та маркування для більш ефективного міжнародного співробітництва;

- вдосконалювати засоби захисту культурних цінностей, особливо в музеях, церквах, при транспортуванні і на місцях археологічних розкопок;

- підтримувати освітні громадські компанії з формування громадської думки про необхідність збереження культурного надбання;

- здійснювати обмін детальною інформацією про час, засоби та вибрані маршрути транспортування культурних цінностей разом з їх описом та зазначенням вартості для забезпечення їх відповідного зберігання [9, с.69-70].

Дещо схожі вимоги до країн-учасниць передбачає прийнятий в 1990 р. в Гавані на Восьмому Конгресі ООН

Типовий договір про попередження злочинів, пов'язаних із зазіханням на культурну спадщину народів у формі рухомих цінностей.

У ході розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних із викраденням предметів, які становлять особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність, правоохоронні органи отримують по каналах Інтерполу наступну інформацію:

- про культурні цінності, які знаходяться у міжнародному розшуку;

- про наявність та юридичні адреси фірм (організацій), магазинів, які спеціалізуються на торгівлі культурними цінностями у зарубіжних країнах;

- про виставлення конкретних творів мистецтва на аукціонах [3, с.127-129].

Наша країна вступила до Інтерполу наприкінці 1992 р.; Кабінет Міністрів України своєю Постановою від 25.03.1993 р. за № 220 заснував Укрбюро Інтерполу.

НЦБ Інтерполу в Україні, як і в інших державах, не є органом дізнання та не веде боротьбу із злочинністю. Забезпечення ефективної взаємодії між правоохоронними органами різних держав – завдання Інтерполу як міжнародної організації. Як зауважує М.М. Богуславський, Інтерпол становить міжнародну поліцейську інформаційну мережу, по каналах якої проходять відповідні запити та матеріали про їх виконання за кордоном. В окремих випадках по запитах через НЦБ Інтерполу вдається отримати відомості про наявність у особи, яку перевіряють, тієї чи іншої власності. Свідчення, отримані по каналах Інтерполу, можуть виконувати лише роль орієнтуючої інформації [6, с.150].

У більшості випадків НЦБ Інтерполу в Україні використовується для:

- оголошення міжнародного розшуку викрадених в Україні культурних цінностей;

- передачі запитів правоохоронним органам закордонних держав про проведення заходів на їх території з метою виявлення викрадених цінностей, а також осіб, які до цього причетні;

- орієнтування правоохоронних органів України на розшук культурних цінностей, викрадених за кордоном.

Сьогодні у міжнародному розшуку знаходиться 101 предмет мистецтва та антикваріату, викрадений в Україні. Серед них "Портрет Е.В. Лепковської" А.М. Васнецова, "Бузок" Миколи Глущенко, "Сад із засніженими деревами" Марії Приймаченко, а також 45 картин А. Ерделі.

За період своєї діяльності НЦБ Інтерполу відпрацювало більш ніж 1600 запитів відносно викрадених культурних цінностей, в тому числі за 2004 рік – більш 90, за три місяці 2005 року – більш 20. Наслідком цієї роботи є виявлення на території зарубіжних країн більш 170 предметів культури та мистецтва, викрадених в Україні.

Серед позитивних прикладів співробітництва слід зазначити наступні:

- у 1995 році завдяки зусиллям НЦБ Інтерполу правоохоронні органи Польщі повернули 42 ікони, які були викрадені з церков на території Києва та Київської області;

- в 1998 році в Україну були повернуті 2 картини, що були викрадені з Полтавського художнього музею у 1997 році – "Нічний бій турків з хрестоносцями у 1204 році" (невідомого автора школи Делакруа, XIX ст.) та "Натюр-морт з раками" (1612 року голландської художниці Клари Петерс).

Також протягом останніх років вживалися певні заходи, направлені на збереження культурного надбання

України, найбільш важливими з яких були:

- міжнародний розшук картини А.М. Васнецова "Портрет Лепковської Е.В.", яку було викрадено 12.05.2000 р. з музею ім. Репіна м. Чугуєва Харківської області;
- міжнародний розшук 6 експонатів, які представляють історичну цінність, викрадених 21.05.1999 р. з музею О.В. Суворова, який знаходиться у с. Тиманівка Тульчинського району Вінницької області;
- встановлення приналежності ікон, вилучених правоохоронними органами Польщі та Словаччини;
- розшук книги М.Коперніка "Про обертання небесних сфер", викраденої з Національної бібліотеки України ім. Вернадського у м. Києві.

Протягом існування Укрбюро здійснено понад двох тисяч контактів з Генеральним секретаріатом Інтерполу та країнами-членами організації з приводу розшуку культурних цінностей. Переважна більшість цих предметів культури та мистецтва належить іншим державам, правоохоронні органи яких надсилали формалізовані картки з репродукціями викрадених цінностей. Найтісніші зв'язки з цих питань здійснювалися з НЦБ таких держав, як Німеччина, Польща, Російська Федерація, Чехія, Бельгія, Данія, Греція [10].

Діяльність щодо міжнародного співробітництва з приводу захисту культурних цінностей регламентована Інструкцією про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, яка затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Держкомкордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України від 9.01.1997 р., № 3/1/2/5/2 [11], а також сумісним наказом МВС України та Міністерства культури та мистецтв "Про оперативний обмін інформацією щодо культурних цінностей, оголошених у національний та міжнародний розшук" від 10.08.2004 р., № 517/885 [12].

Вищезазначена Інструкція визначає порядок та особливості взаємодії з правоохоронними органами зарубіжних держав під час проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій з окремих категорій злочинів у сфері боротьби з посяганнями на культурні цінності та предмети антикваріату.

Згідно з Інструкцією під час проведення оперативно-розшукових та слідчих дій по розкриттю злочинів, пов'язаних з культурними цінностями та предметами антикваріату, правоохоронні органи України мають змогу одержати каналами Інтерполу відомості про: а) підозрюваних і звинувачених та їх зв'язки; б) місцеперебування або проживання підозрюваних та звинувачених, що виїхали за кордон (при наявності повних анкетних даних на них та відомостей про виїзд у конкретну країну); в) наявність та юридичну (або фактичну) адресу фірми (компанії), магазинів, які спеціалізуються на торгівлі культурними цінностями; г) виставлення конкретних творів мистецтва на відомих аукціонах (Сотбі, Крісті та інших); д) ідентифікацію викраденого чи вилученого предмета.

За наявності достатніх підстав вважати, що мав місце факт вивезення викрадених в Україні культурних цінностей, предметів антикваріату за кордон, до запиту в НЦБ додається формуляр, затверджений Генеральним секретаріатом Інтерполу, який заповнюється на кожен предмет

окремо.

При заповненні формуляра необхідно:

- текст друкувати або писати друківаними літерами;
- додати фотографію (по можливості кольорову) розшукуваного предмета.

При встановленні місця знаходження розшукуваних предметів орган-ініціатор їх розшуку каналами Інтерполу надсилає до НЦБ повідомлення про його припинення. В такому повідомленні вказується: а) дата, місце та обставини виявлення предмета, спосіб його приховування, наявні пошкодження; б) прізвище, ім'я, по батькові та інші установчі відомості щодо особи, у якій знайдено викрадений предмет; в) відомості щодо інших причетних до крадіжки осіб та їх кримінальне минуле; г) номер кримінальної, оперативно-розшукової справи, матеріалу перевірки та орган, у провадженні якого вона знаходиться.

У разі, якщо особа, в якій знайдено викрадений предмет, за своїм процесуальним станом є підозрюваною або обвинуваченою, до повідомлення додаються фотографії та відбитки пальців такої особи.

За умов одержання відомостей про виїзд за кордон осіб, причетних до викрадення культурних цінностей та предметів антикваріату, в запиті до НЦБ необхідно вказати: а) повні анкетні дані цих осіб та номери їх закордонних паспортів; б) відомості про попередні виїзди цих осіб за кордон (коли, в які країни, з якою метою). До запиту додаються фотографії цих осіб.

При порушенні кримінальних справ щодо конкретних осіб, які вчинили крадіжки культурних цінностей, предметів антикваріату та виїхали за кордон, одночасно з анкетними даними закордонних паспортів та інформацією про попередні виїзди повідомляється номер кримінальної справи, дата її порушення, назва органу, який порушив справу [11].

Слід зазначити, що порядок виконання запитів правоохоронних органів іноземних держав Укрбюро має деякі складності. Нажаль, не всі запити закордонних колег можуть бути здійснені. Це обумовлено відсутністю двосторонніх угод про правову допомогу в цивільних та кримінальних справах з багатьма країнами, а також ефективних регіональних угод щодо повернення культурних цінностей.

Цікавою є думка А.С. Мацко, який звертає увагу на те, що виконання запиту іноземної держави також може бути обмежене через українське законодавство. Неможливо виконати запит іноземної держави, у якому зазначається, що можливо допитати підозрюваного громадянина іншої держави без порушення кримінальної справи. Але ст.94 Кримінально-процесуального кодексу України містить вичерпний перелік приводів та підстав порушення кримінальної справи, серед яких немає такої підстави та приводу для порушення кримінальної справи, як запит оперативного підрозділу Інтерполу, та повідомлення поліцейських структур іншої держави.

Також виникають проблемні питання щодо оцінки доказів, які є результатом виконання запиту, автентичності перекладу запиту та правової оцінки речових доказів, що знаходяться в країні, яка надіслала запит [2, с.86-87].

Серед інших проблем діяльності Укрбюро щодо розшуку та повернення культурних цінностей є те, що правоохоронні органи України рідко звертаються до Укрбюро з метою організації розшуку предметів культурної спадщини за кордоном. Справа в тому, що для цього обов'язково необхідні репродукції предметів і їх детальні описи.

Своєчасна об'ява культурних цінностей у міжнародний розшук по системі Інтерполу дозволяє зняти твір мистецтва з аукціонного продажу та пред'явити на нього свої права. Якщо розшук не оголошений, то процес встановлення прав власності на предмет мистецтва значно ускладнюється.

Але ж проблема оголошення у міжнародний розшук культурних цінностей полягає, насамперед, у недосконалій системі обліку предметів культурного надбання. Каталоги та опис своїх експонатів мають, як правило, лише музеї. Церкви, до яких останнім часом передається все більш художніх та історичних цінностей, не мають уявлення чим вони володіють, не мають опису предметів, їх фотографій. Це ж можна віднести і до більшості колекціонерів, які не бажають оголошувати своїх збірок. Слід враховувати, що детальний правильний опис предметів культурного надбання є відправним пунктом для пошуку у разі їх викрадення.

Проведемо невелике порівняння статистичних даних. За даними Департаменту кримінального розшуку України за 2004 – 6 міс. 2005 зареєстровано 211 злочинів щодо посягань на культурні цінності. А в базі даних викрадених культурних цінностей Генерального секретаріату Інтерполу, як зазначалось, знаходиться 101 предмет, який знаходиться у міжнародному розшуку за період перебування України в Інтерполі.

Отже, формування Державного реєстру наявних предметів культурного надбання, незалежно від форм власності, дозволить надавати повну інформацію за вимогами Генерального секретаріату Інтерполу для оголошення у міжнародний розшук.

Створення і формування автоматизованої міжвідомчої системи викрадених культурних цінностей сприятиме ідентифікації, встановленню походження та приналежності предметів культурної спадщини у разі їх вилучення правоохоронними органами інших держав.

Вважаємо, що складності у діяльності працівників Інтерполу в Україні також пов'язані із дефіцитом досвідчених спеціалістів у галузі правової охорони культурних цінностей. Отже, доки не створений спеціалізований підрозділ, який би займався розкриттям злочинів проти спадщини, слід розглянути питання щодо виділення у структурі навчальних закладів МВС України окремих учбових груп слухачів та курсантів, які будуть готуватися до діяльності у сфері правової охорони культурних цінностей та міжнародного співробітництва у цьому напрямку. Означені групи можна створити на базі Спеціального факультету Харківського національного університету внутрішніх справ, де здійснюється підготовка спеціалістів міжнародної правоохоронної діяльності. Програма запропонованої спеціальної підготовки має включати курс "Правові та організаційні аспекти міжнародного співробітництва з питань розшуку та повернення культурних цінностей".

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка О.М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення. -Х.: "Основа", 1999. -440 с.
2. Мацко А.С. Правові та організаційні аспекти діяльності Інтерполу в Україні // Бюлетень Міністерства юстиції. -2004. -№ 7. -С.80-89.
3. Овчинский В.С. Интерпол (в вопросах и ответах). -М.: ИНФРА-М, 2001. -320 с.
4. Панов В.П. Сотрудничество государств в борьбе с международными уголовными преступлениями: Учеб. пособие. -М.: Юрист, 1993. -160 с.
5. Лешукова І.В. Процесуальні особливості міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України при розслідуванні злочинів: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 /НУВС. -Харків, 2004. -20 с.
6. Богуславский М.М. Культурные ценности в международном обороте: правовые аспекты. -М.: Юрист, 2005. -427 с.
7. Мільчущька О.С. Правові та організаційні аспекти міжнародного співробітництва з питань розшуку та повернення викрадених культурних цінностей // Право і безпека. -2002. -№ 4. -С.115-120.
8. Приданов С.А., Щерба С.П. Преступления, посягающие на культурные ценности России: квалификация и расследование. -М.: ООО Изд-во "Юрлитинформ", 2002. -520 с.
9. Сборник действующих нормативных правовых актов и наиболее значимых работ по проблемам сохранения культурных ценностей (по состоянию на 1.08.1999 г.). -М.: ВНИИ МВД России, 2000. -396 с.
10. Правові та організаційні аспекти міжнародного співробітництва з питань розшуку та повернення культурних цінностей // Аналітичний огляд НЦБ Інтерполу в Україні. -К., 2001. -16 с.
11. Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Держкомкордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України «Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів» від 9.01.1997 р., № 3/1/2/5/2/2 // Офіційний вісник України. -1997. -№ 9. -С.77.
12. Наказ МВС України та Міністерства культури та мистецтв "Про оперативний обмін інформацією щодо культурних цінностей, оголошених у національний та міжнародний розшук" від 10.08.2004 р., № 517/885 // Офіційний вісник України. -2004. -№ 47. -Ст.3138.

Надійшла до редколегії 05.04.2006

КАТКОВА Т.Г. ОРГАНИЗАЦИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ИНТЕРПОЛА В УКРАИНЕ ПО РОЗЫСКУ КУЛЬТУРНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Рассмотрена организация деятельности Интерпола в Украине по розыску культурных ценностей, проблемы объявления культурных ценностей в международный розыск и пути их разрешения.

KATKOVA T.G. THE ORGANIZATION OF THE INTERPOL'S ACTIVITY IN UKRAINE ON SEARCH OF CULTURAL VALUES

The organization of the Interpol's activity in Ukraine on search of cultural values, problems of the announcement of cultural values in the international search and ways of their sanction is considered.